Clausules d'infinitiu amb subjecte preverbal en andalús

Gorka Redondo Lanzas
<reondo@mixmail.com>

Resum

Les oracions d'infinitiu es troben entre les que més atenció han rebut per part dels lingüistes del corrent generativista, arran dels problemes que planteja el fet que un predicat no flexionat hagi d'assignar cas al seu subjecte o Argument Extern. Especialment interessants són aquelles que el porten a l'esquerra del nucli verbal, posició no gaire freqüent i que ha suposat un repte per a la capacitat explicativa dels diferents models de la Gramàtica Generativa.

Les dades que recull aquest treball provenen del dialecte andalús de la comarca de Sierra Mágina (Andalusia Oriental) i semblen confirmar la possibilitat d'aquestes oracions d'infinitiu amb subjecte prenuclear a una varietat de l'anomenat «diasistema castellà», sense la presència de cap morfema personal, a diferència del que passa amb les corresponents del portuguès. Poden contribuir, igualment, a esclarir la formació d'aquestes oracions al castellà de Puerto Rico, estructures que M. Suñer ha relacionat amb la influència de l'anglès.

Pel que fa al model teòric que ens ha servit de referent, la Teoria de Règim i Lligam, s'hi veuen implicades les teories del Cas, Lligament i Control, així com les propietats de la categoria buida PRO i dels nodes funcionals CONC i COMP.

Paraules clau: oracions d'infinitiu, andalús, sintaxi, gramàtica generativa.

1 Introducció

Aquest treball serà, sobretot, la presentació d'unes interessants construccions sintàctiques de l'andalús documentades al meu entorn familiar, entre el veïnat del mateix origen i a algunes fonts escrites.

Es tracta, més concretament, d'oracions subordinades d'infinitiu amb subjectes (sbj) preverbals, que podem aparellar fàcilment amb les que M. Suñer (1986) ha documentat al caribeny i que, tal com aquesta lingüista ha proposat per a aquell dialecte, contribuirien a perfilar millor la parla andalusa no només als nivells fonològic i lèxic, que ja han estat molt estudiats, sinó també al sintàctic.

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

Els informants són de classe treballadora, amb estudis primaris o sense estudis, però no em trobo en condicions de determinar fins a quin nivell socioeconòmic arriba l'ús i l'acceptabilitat d'aquestes oracions, per bé que tinc motius per a suposar que no es limiten als parlants de zones rurals i als treballadors urbans poc qualificats, en vista de l'extensió de col·loquialismes com el de *poblema*, que he pogut sentir personalment de boca d'uns metges, a Sevilla i en conversa informal; i tenint en compte, a més a més, que els parlants andalusos són molt conscients de les diferències fonètiques i lèxiques de la seva parla enfront del castellà estàndard, però no així de la major part de trets sintàctics, que són ignorats fins i tot pels lingüistes. En tot cas, la situació sociopolítica d'Andalusia, tan diferent de la que viuen, des de fa més d'un segle les terres caribenyes, seria raó suficient perquè esperéssim una extensió del fenomen força més reduïda (i, en efecte, els mitjans de comunicació fan servir monolíticament el castellà, fins al punt que els locutors de les emissores de ràdio semblen importats de la mateixa Segòvia).

Quant als aspectes teòrics, l'explicació d'aquest conjunt de dades té implicacions per a les teories del Cas i del Lligament, així com per a tot allò que afecta la distribució de PRO i les propietats dels nodes funcionals CONC (=AGR), T i, potser també, COMP.

Finalment, haig de dir que he emprat una ortografia personal, en lloc de castellanitzar les dades, perquè he pogut comprovar que la seva acceptació minva considerablement, si usem lèxic i fonètica castellans.

2 Exposició i classificació de les dades

Podem començar la presentació de les dades fent-ne una primera divisió entre construccions introduïdes per preposicions i construccions sense nexe. Entre les primeres, cal dir que són més abundants i productives les que depenen de *pa* ('per a'), preposició que també en castellà té un ús molt freqüent com a introductora de subordinades finals d'infinitiu, però tenim igualment altres amb *por*, *qon*, *zin*, *entre*, etc., de manera que un altre criteri, pel que fa a les preposicionals, seria el del seu matís adverbial. Al final d'aquest grup també he inclòs algunes en funció de complements regits, que m'he fabricat jo mateix i em semblen completament gramaticals.

Les del segon apartat són oracions substantives que depenen del verb *zè* ('ésser') i se situen significativament a la seva dreta.

A. Clàusules subordinades adverbials (adjunts del V matriu)

Finals

(1) a. Apányame la ropa, *pa yo yebámela*.

b. *Pa yo qomeme tranqila ezâ arbóndigâ*, tenía qe zabè de qé ehtán exâ ('fetes').

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

Causals

(2) a. E yegao yo tarde, *por tú no azè lo qe t'e dixo.*
b. Ezo fue *por la Mari no qortale bô a la tele.*

Modals

(3) a. Z'á enterao de to, *zin tú dezile na.*
b. Qómo va a zè ehto *qomo tû primâ ize ayí, ar pueblo, a pazà qaló.*

Temporals

(4) a. Lô ninyô podían abè qomío *antê de nuzotrô benì.*
b. Lô otrô ze fueron *dehpué der hefe azè zû baqazionê.*

Locatives

(5) a. Er poblema ehtaba *en eyô zè lô dô tan rarô.*
b. Ai munxa diferenzia *entre tú zè riqa i yo pobre.*

Condicionals

(6) a. *Pa yo zabelo*, bia ahperao una xihpa mà.
b. *Pa nuzotrô tenè qoxe*, zí qe biamô yegao ar pueblo.

Concessives

(7) *Qon to i yo zè mà bieho*, ando por toâ partê mà que é.

Altres

(8) a. No me lo dê, *baya a yo azele argo a l'aparato eze.*
b. En er zuelo ai pegotê de *la ninya exà agua.*
c. Ezo de *tanto tú yamà por teléfono* tiene qe terminaze.
d. Pero luego, no bia un zitio ande *eya aporihaze* ('protegir-se').

Complements de preposicions regides

(9) a. L'Antonia z'aqordaba d'*eya abelo bihto en otra parte.*
b. Ehtaba por *yo zalì a ahperar a tu ermana, porqe ya ê tarde.*
c. Luego z'arrepintieron d'*eyô abézelo exo to.*
d. Z'á emperrao en *eya ize zola tô lô díâ.*
e. Entozê zonyaba qon *eya zè mà hoben.*

B. Clàusules subordinades sense nexe preposicional

(10) a. Ê una tontería *yo qomprà un bídeo, pa qe lo tengaî buzotrô.*
b. A zío *tú ite i yegà nuzotrô.*
c. Gueno, i qómo á zío *tú benì por aqí?*
d. Ê que *tu madre tenè q'azelo to* no pue zè.
e. I por ezo fue *yo gorbeme tan tarde.*

IANUA 5 (2004)
ISSN 1616-413X

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

3 Descripció i comportament

3.1 Paràfrasis finites

En general, totes aquestes clàusules es deixen parafrasejar per les seves equivalents de V finit i nexe conjuntiu, vegem-ho a (11):

(11) a. Apányame la ropa, pa qe yo me la yebe.
b. yegao yo tarde, porqe tú no â exo lo qe t'e dixo.
c. L'Antonia z'aqordaba de q'eya lo abía vihto en otra parte.
d. Ê una tontería que yo qompre un bídeo, pa qe lo tengaî buzotrô.

Amb tot, caldria assenyalar, en primer lloc, que a 11.a el clític *me* del V matriu resulta ara més incòmode que a 1.a. La paràfrasi de (6a) s'hauria de fer amb el nexe condicional *zi*. La de (9c) portaria el sbj amb el V principal (i encara així es mostra més dura que aquesta). I, d'altra banda, la perífrasi finita de (9b) no sembla viable, l'únic que hi podem fer és col·locar el sbj amb el V matriu, si volem mantenir la correferència de sbjs, perquè *ehtà por*, que ve a significar 'preferir', 'estimar-se més', és un V de control de sbj, amb clàusules no finites:

(12) a. Yo ehtaba porqe tú mihmo izierâ la zena.
b. * Yo ehtaba por tú mihmo azè la zena.

També a (10b) li manca una paràfrasi finita ajustada, perquè, si no fem servir l'infinitiu amb el sbj a la dreta o a l'esquerra, haurem d'utilitzar expressions com la següent:

(13) *Deq'â zalío tú*, bamô yegao nuzotrô.

I les de (10c), (10d) i (10e) haurien de ser (14a), (14b) i (14c), respectivament:

(14) a. Gueno, ¿I qómo ê qe tú â benío por aquí?
b. Ê qe no pue zè qe tu madre tenga q'azelo to.
c. I por ezo ê qe m'e guerto yo tan tarde.

perífrasis que no podem obtenir amb un simple canvi de l'infinitiu per un verb finit i conjunció.

3.2 Funcions de les clàusules subordinades

Les funcions sintàctiques que poden fer aquestes construccions, respecte del verb matriu, serien les següents:

1. Complement adjunt o CC
2. Complement preposicional regit (CPR)

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

3. Argument de l'existèncial *zè* ('ésser')

4. Complement del nom (CN)

Al primer grup hi trobem els exemples de l'(1) al (7); al segon, els de (9); al tercer, els de l'apartat B, sense nexe, i al quart, finalment, els exemples (8b), (8c) i (8d); aquest últim, introduït per un adverbi relatiu —analitzable, doncs com a P+relatiu— l'antecedent del qual és el nom *zitio*, i el (8b), que sembla estar a mig camí entre les causals i les d'aquest grup; però que no hi és, si el retoquem i el deixem com (15a):

(15) a. En er zuelo ze ben *lô pegote de la ninya exà agua*.
b. En er zuelo ze ben *lô pegotê aqueyô*.

mostrant, de passada, l'interessant paper del nucli rector, en relació amb el seu caràcter ±definit i la funció de la clàusula. La frase (8a), finalment, podria ser un cas de locució idiomàtica a la posició de nexe, *baya a* significa 'no sigui que'.

Davant d'aquest panorama, hem de concloure que les clàusules en qüestió no poden ser arguments interns del V, almenys quan es tracta de verbs que seleccionen dos arguments, perquè els casos de l'apartat B suggereixen que el V principal és només una mena d'auxiliar introductor.

Les oracions que vénen a continuació, depenents de verbs declaratius, confirmarien aquesta important limitació distributiva:

(16) a. * *La ninya*$_i$ dezía [*eya*$_i$ ize zola tô lô díâ]
b. * Pero luego, *pro*$_i$ afirmaba [*eya*$_i$ ize zola tô lô díâ]
c. * La ninya azeguraba [eyô ize zolô tô lô díâ]

Passa el mateix si considerem els anomenats verbs modals de possibilitat, de voluntat i d'obligació:

(17) a. * *pro*$_i$ no podía [*yo*$_i$ dormì por la qaló]
b. * *pro*$_i$ no qeremô [*lô hóbenê*$_i$ azè la mili]
c. * *pro*$_i$ tendrían qe [*eyô*$_i$ debantaze mà temprano]

Ara bé, amb alguns verbs epistèmics i factius, la situació no és tan clara, doncs, encara que no en tinc exemplars documentats, una vegada m'he posat a construir-ne, per tal de posar-los a prova, se m'han presentat molts dubtes i no puc assegurar la seva completa agramaticalitat. Seria el cas d'exemples com aquests:

(18) a. ? *pro*$_i$ ehtaba penzando aora [*yo*$_i$ gorbè otra bê manyana]
b. ? e m_i'ehtranyaría munxo también [*yo*$_i$ abè zuhpendío toâ lâ pruebâ]
c. ? Puê *pro*$_i$ *me*$_i$ qreía qon toâ mî fuerzâ [*yo*$_i$ abele dixo to lo qe tenía q'azè]

IANUA 5 (2004)
ISSN 1616-413X

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

La relativa acceptabilitat d'aquestes estructures minvaria molt, si el temps del V matriu fos el present d'indicatiu i, en canvi, sembla que el tret perfectiu del subordinat les fa més acceptables. És imprescindible, d'altra banda que el sbj del V matriu sigui un *pro* coindexat amb el sbj incrustat i en cap cas un SN lèxic.

Per altre costat, amb aquests últims exemples hem entrat, de fet, en el grup de verbs de control. Les clàusules que trobarem a continuació, que també són ≪proves de laboratori≫, semblen manifestar una forta oposició entre els verbs de control de sbj i els de control d'obj, pel que fa a la possibilitat de substituir l'element PRO per un pronominal.

Concretament, les úniques que podrien plantejar algun dubte, i que s'acostarien als casos de (18), són les de control de sbj, perquè les d'obj resulten clarament inacceptables. Vegem-ho a (19) i (20):

(19) a. ? pro_i ehtaba intentando ezehperao [yo_i meteme_i en la fiehta]
b. ? pro_i me_j biâ prometío ehta manyana [$tú_i$ portate_i bien en la zena]

(20) a. * Pepe mandó a *la ninya*$_i$ [eya_i portaze_i bien en la zena]
b. * Pepe le_i mandó [eya_i portaze_i bien en la zena]

En resum, podríem proposar una divisió provisional dels verbs que hem tractat de (16) a (20), en tres grups:

(a) Verbs modals i de control d'obj: mostren un rebuig dels infinitius amb sbj preverbal.

(b) Verbs declaratius i epistèmics: possible admissió, en certs contextos.

I classifico els declaratius en aquest grup a la llum de construccions com la de (21), que seria una ≪correcció≫ de (16b):

(21) ? Pero luego, pro_i afirmaba [eya_i abeze_i ío zola tô lô díâ]

(c) Verbs factius i de control de sbj: acceptació de clàusules amb sbj preverbal.

Els verbs inclosos al grup (a) podrien coincidir-hi per raons independents. Els de l'apartat (b) s'assemblen en el fet que, quan seleccionen infinitius, sobretot si són perfets (és a dir, quan el temps del V subordinat depèn del marc temporal fixat pel V matriu) admeten sbj preverbals correferents. Mentre que, als del grup (c), quan la clàusula és finita, aquesta sol portar el V en subjuntiu o futur (un temps diacrònicament molt fluix) i té un caràcter de proposició ≪substantiva≫, de manera que pressuposen una dependència de marcs temporals entre tots dos verbs.

3.3 Alguns factors implicats en el grau d'acceptabilitat

El primer factor que hauriem de considerar, i que ja ha estat esmentat, és el de l'ús de pronoms com a sbjs incrustats, en lloc de sintagmes nominals lèxics. Això

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

ho veiem a la major part d'oracions dels grups A i B; però és evident, sobretot a les del grup A, que també són possibles i normals els sintagmes nominals lèxics, com es mostra a (2b), (3b), (4b) i (8b). Al grup B, en canvi, el fenomen és més clar, si ho jutgem a partir de les dades. Però, de fet, el cas de (22), tot i que resulta una mica més dur, és completament gramatical:

(22) Puê fue [tu madre ize] i [yo toqà er timbre]

Un altre factor és el de la correferencialitat dels sbjs, aspecte que ja he comentat, en part, al punt anterior i que ha de ser tractat dins el marc de la teoria del Lligament. De moment, el que podem dir, a partir de les dades inicials, és que abunden més els casos de sbjs no correferents, entre els exemples del grup A. Amb tot, estructures com les de (1b), (6a), (6b) i (7a), com també la de (8d), fan pensar que, quan hi ha una P, explícitament o implícita, la correferencialitat és clarament possible. Al mateix temps, caldria comentar un significatiu tret comú de les construccions (1b), (6a) i (6b), com és el caràcter [–real] del temps del V matriu, i, pel que fa al cas de (7a), hi veiem que el V expressa una qualitat estable del sbj, atribuïble al tret [–puntual] dels presents habituals.

Les estructures de (9) presenten el fenomen contrari, és a dir, que haurien de tenir els sbjs correferents, a jutjar pels exemples en qüestió, però, de fet, això no és el que passa en alguns casos, com podrien ser, per exemple, aquests:

(23) a. L'Antonia z'aqordaba de tú abele dixo argo d'ezo.
b. La bezina z'aprobexó de yo no zabè la parte qe me toqaba.

Així que hauríem d'establir una divisió entre verbs ≪preposicionals≫ de control de sbj obligatori, que admeten només un pronom com a sbj de l'infinitiu, i d'altres com és el cas d'*aqordaze*, que tindrien un comportament més lliure. Per altre costat, l'existència de verbs com *ehtàpor*, *emperraze en* i *arrepentize de*, que potser degut a la P accepten l'aparició del pronom de sbj, fa més provable que els seus companys no preposicionals també es mostrin receptius, en certa mesura.

De totes maneres, si ens atenem al bloc més nombrós i productiu, que és el dels infinitius amb P i sbj no correferent, podríem considerar que el desenvolupament d'aquestes estructures sintàctiques té molt a veure amb la possibilitat, esdevinguda necessitat, d'especificar sintàcticament el sbj de la clàusula subordinada, quan el del V matriu no és correferent, i això encara que el V incrustat sigui un infinitiu i no porti marques de concordança personal.

Per tal d'entendre millor aquest fet, hem d'observar què passa amb la morfologia verbal de persona i nombre als parlars andalusos. Sense entrar en un estudi detallat de la qüestió, és ben conegut que el verb andalús no té la mateixa riquesa de concordança morfològica que el castellà o el català. Això és el que trobem a Mondéjar (1970), un afebliment molt notori de la flexió verbal, que afecta no només les formes personals, sinó també l'ús dels temps i dels modes. Un cas extrem de pèrdua de morfologia seria la conjugació del pretèrit imperfet de subjuntiu (fet molt significatiu, si és que podem aplicar a l'andalús la idea

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

de Bobaljik i Jonas (1996) sobre la (in)dependència dels sistemes flexius personal i temporal, segons la seva respectiva fortalesa) al poble d'Olivares, Sevilla. L'exemple és el del V *venì*:

	SINGULAR	PLURAL
I	binjéra	binjéramo
II	binjéra	binjéra
III	binjéra	binjéra

En aquestes condicions, amb les oposicions reduïdes a la que s'estableix entre la 1a persona del plural i tota la resta, s'entén que el parlant andalús faci un ús pràcticament sistemàtic dels pronoms personals, fins i tot, a les oracions matrius, ja sigui a la dreta o a l'esquerra del V, perquè, encara que en d'altres temps s'estableixin més oposicions, de fet, les marques diferenciadores es deuen al grau d'obertura de les vocals o al tret [±nasal], oposicions massa lleus als registres més col·loquials i relaxats dels parlars andalusos. En conseqüència, el sistema opta per un reforcament sintàctic de la flexió, fent anar els pronoms, sense cap connotació emfàtica. Amb altres paraules, l'andalús, com el caribeny, seguint la M. Suñer, no seria ja un dialecte (parlar, llengua, ?) *pro-drop*.

Amb aquesta idea bàsica al cap, podríem proposar que l'ús dels infinitius, en aquests tipus de construccions, hauria començat la seva extensió a costa del subjuntiu, que és el mode que ens apareix a la major part de les paràfrasis finites dels exemples inicials, amb la significativa excepció de les causals i el cas, ja comentat, de (8b) (a més de les preposicionals regides, car es trobarien en posició A), perquè el subjuntiu de l'andalús sembla tenir els trets [(+)T] i [(+)/(−)CONC] i manifesta doncs una gran similitud amb l'infinitiu. Per tant, si els subjuntius han de portar els seus sbjs explícits, per què no podrien fer el mateix els infinitius?

Si aquestes especulacions fossin correctes, ens explicaríem molt més bé una construcció com aquesta, que sembla desmentir la incompatibilitat de l'infinitiu en qüestió amb el V d'ascens *paezè*, proposada a Fernández Lagunilla (1987):

(24) Pa yo(i) paezè qe t(i) ehtaba malo ,
pro(i) tenía qe abè bebío munxo.

Aquesta mateixa oració, amb el sbj situat a dins de la completiva, no els ha semblat tan bona als ≪tastadors≫ consultats. (24) podria exemplificar un cas d'elevació del sbj del V més incrustat a la posició del sbj de *paezè*, que no té argument extern, per tal de satisfer el tret fort del PPE, amb un constituent fonèticament ple que és, de totes maneres, l'element objecte de la predicació. L'ús de clítics, per a casos com aquest, no és un recurs sistemàticament desenvolupat pels parlars andalusos i, a més a més, constituiria un autèntic *last resort* en vista de les possibilitats d'elevació. Tanmateix, oracions com les de (25), així com la molt freqüent utilització de l'indefinit *uno* (cf. M. Suñer: (6c), (7d), (20c) i (20d), i algun exemple que veurem posteriorment) vindrien a significar que sí s'està avançant en aquesta direcció:

(25) a. Ezo_i me paeze qe *pro* no tiene arreglo.

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

b. Ezo ê mehté qe (tú) t'apanyê una guenâ tiherâ.

3.4 La presència de clítics

Una de les meves idees inicials era que la presència de clítics coindexats amb el sbj faria que aquests infinitius poguessin assimilar-se als del portuguès, a partir de dades com les següents, tretes de poemes de Fernando Pessoa):

(26) a. Depois de eu morrer
Dehpué de yo morì

b. Por ela ser uma pedra
Por eya zè una piedra

c. Para eu brincar
Pa yo blinqà

d. Por ela não ser linguagem nenhuma
Por eya no zè lengua ninguna.

Les oracions de (26) mostren infinitius personals de 1a i 3a persones del singular sense morfema explícit de concordança, motiu pel qual les he pogut traduir a l'andalús paraula per paraula (inclosa l'expressió 'linguagem nenhuma'), sense retocar morfològicament els verbs. Es tractava d'explicar la presència del sbj sobre la base teòrica de que l'elevació del V a CONCs, convertit, amb el clític incorporat, en un X^{o} lèxic amb trets nominals, el feia capaç d'assignar cas estructural Nominatiu a un sbj situat a l'especificador d'aquesta X$''$.

Però el cas és que les estructures del portuguès s'integren en un sistema d'infinitius flexionats dins el qual la 1a i la 3a persones del singular rebrien com a marca un morfema $\emptyset$ (zero), mentre que, en andalús, l'aparició de clítics coindexats amb el sbj és només una de les possibilitats que hi trobem i depèn de les facilitats per a una conjugació reflexiva que ens doni cada V afectat. Vegem-ho a (27), que són exemples anteriors amb la introducció o eliminació dels clítics respectius:

(27) a. Ê una tontería yo qomprame un bídeo,...

b. I por ezo fue yo gorbè+$\emptyset$ tan tarde.

És a dir, que, en aquest sentit, es comporten com els infinitius sense sbj lèxic o les formes finites matrius. Als apartats A i B de les dades, tenim un bon grapat de casos sense clític, amb clítics reflexius, clítics de l'obj, clítics en Dat del CI i, fins i tot, exemples de coaparició, com el de (1a), amb el reflexiu seguit del clític de l'obj.

De totes maneres, és possible que l'abundor relativa de verbs pronominals, expressió, potser, d'una veu «mitja» sintàctica, hagi contribuït a augmentar la viabilitat de les clàusules objecte d'aquesta exposició, donat que els infinitius reflexius són els més «personals» de tots els que tenim a mà; més, segurament, que moltes formes del subjuntiu i de l'indicatiu, com hem vist en parlar de la flexió de les formes finites.

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

4 Altres constituents preverbals

Fins ara hem vist clàusules d'infinitiu amb el sbj preverbal, però no és aquest l'únic constituent que podem trobar a l'esquerra del V.

A les oracions que vénen a continuació, tenim alguns exemples de CD i CC avançats per sobre de l'infinitiu:

(28) a. Voi a ponè la zartén, [pâ la quatro zardinâ ezâ azalâ]
b. Benden (tela) también, [par bolante uno azézelo]
c. Yegamô a Balenzia, [antê de lâ fayâ qemalâ]
d. Ê qe yo quería [lô qanelonê abémelô qomío]

(29) a. Te bamô yamao, [par domingo zalì a zenà]
b. Boi a preparà er pehqao, [pa manyana yo tenelo ya lihto]
c. Deha aquí lô pantalonê, [pa luego yo ponémelô]

Les clàusules de (28) mostren alguns objs preverbals i les de (29) contenen totes un adjunt igualment avançat. Sembla predominar l'ús de la preposició *pa*, però no és l'únic nexe que permet aquesta construcció, ni, tal com es veu a (28d), cal que hi hagi cap nexe. Els exemples (28b) i (29b/c), per altre cantó, són casos de coaparició del sbj amb l'obj i amb adjunts circumstancials respectivament, i (28b), a més, té un sorprenent sbj en masculí que no concorda amb l'enunciat de la frase, perquè la va dir la meva mare.

Tanmateix, la construcció més interessant pot ser (28d), amb una perífrasi modal escindida per la pujada de l'obj; només aquest argument i els adjunts poden fer aquest moviment a la vora del verb *querè*, fins i tot, al mateix temps:

(30) Ê qe yo quería [lô qanelonê manyana abémelô qomío]

És el mateix que ens trobem amb el verb *podè*:

(31) Yo podía [er qoxe abémelo traío] i biamô ido tô mà anxô.

També és molt interessant que tots els objs de (28) són [+definits]. Si els traiem aquest tret, cau el clític d'obj de l'infinitiu i les frases perden gramaticalitat:

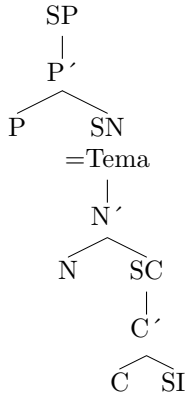
(32) a. * Pa quatro zardinâ azà.
b. * ... antê d'unâ fayâ qemà.
c. * Yo quería qanelonê abè qomío.
d. ? ... pa un bolante uno azeze.

L'únic exemple dubtós és (32d), potser perquè també a (28b) el parlant es referia a un 'volante' hipotètic/indefinit, malgrat l'ús d'un SD aparentment concret. Hi ha, en qualsevol cas, un «efecte de definitud» implicat en aquests fets i un argument que avalaria la hipòtesi de la tematització de l'obj, d'acord amb Hernanz i Brucart (1987), a la vegada que invalidaria la possibilitat de situar la

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

P a COMP, en contra de la proposta de Fernández Lagunilla per al castellà, si ens atenem a la següent configuració sintàctica bàsica:

D'altra banda, aquesta configuració, sumada a la impossibilitat de col·locar cap tipus de sbj a l'especificador d'SI de la clàusula d'infinitiu, quan els verbs matrius són modals, fa pensar que, en aquests casos, el sbj incrustat hauria de ser un PRO controlat. Els de control d'obj també han de tenir un PRO en aquest lloc, però es diferencien dels primers en que no semblen admetre la tematització del complement directe i, per tant, no tindrien la possibilitat d'un SN per sobre d'SC:

(33) * Er padre *lê*$_i$ mandó [la tierra *eyô*$_i$ trabahala to l'imbierno]

I si ara anem una mica enrere i recuperem els casos de verbs declaratius, epistèmics, factius i de control de sbj i sobretot els exemples com (9b/c/d) i (18), també podríem proposar que, en la mesura que aquestes clàusules semblin gramaticals, es tractaria d'estructures SC, amb un pronom controlat pel sbj del V matriu i coindexat amb ell, en lloc del PRO que hi hauríem de tenir, o un *pro*, en tot cas. Si amb aquest tipus de predicats matrius fos possible la tematització del CD, hi hauria una bona prova del que acabo d'especular:

(34) a. * Pero *pro*$_i$ dezía [lô *qoxê*$_j$ *eya*$_i$ abe*lô*$_j$ bihto qarzinaô]
b. * Pepa dezía [*lô qoxê*$_i$ eya abe*lô*$_i$ bihto qarzinaô]
c. ? Eya penzaba [*lâ bentanâ*$_i$ *pro* abe*lâ*$_i$ pintao manyana]
d. ? *pro*$_i$ abía penzao [*lâ bentanâ*$_j$ yo abe*lâ*$_j$ pintao manyana]
e. ? *pro*$_i$ ehtaba por [lâ quatro zardinâ *ezâ*$_j$ *yo*$_i$ aza*lâ*$_j$ aora]
f. ? Tú me biâ prometío [lô deberê$_j$ *pro* tenelô$_j$ pa ehta tarde]
g. ? *pro*$_i$ z'arrepentían d'[*ezâ qozâ*$_j$ *eyô*$_i$ abé*ze*$_i$*lâ*$_j$ qayao]
h. ? e m_i'ehtranyaría munxo [l'ezame *eze*$_j$ *yo*$_i$ abe*lo*$_j$ zuhpendío]

Els exemples (34a) i (34b) estan fets amb un verb declaratiu; (34c) i (34d) amb un verb epistèmic; (34h) amb un verb factiu i els altres són verbs de control

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

de sbj. Es tracta de construccions que poden servir per a desllindar un ampli bloc de verbs (tots, tret dels declaratius) que semblen tolerar els fenòmens de tematització d'obj i sbj preverbals. El tret que els ho permetria és la facultat de seleccionar un SN (que, en cas d'absència de preposició, ha de ser parafrasejable mitjançant una proposició). Els declaratius es desmarquen, encara que en tinc alguns dubtes, donat que no tindrien el mateix comportament selectiu.

Aleshores, podríem aventurar, assumint que els exemples de (34c) fins a (34h) posseeixen un cert grau d'acceptabilitat, que les seves estructures presenten una projecció màxima de caràcter nominal (aquella que ompliríem amb els arguments tematitzats) el complement de la qual seria un SC amb un pronominal controlat.

Pel que fa als casos d'avançament de CC, el que, de moment, sembla passar és que afecta només els SAdv i els SN/SD que fan aquesta funció, essent tots de valor semàntic temporal. Això inclina a pensar que podrien estar funcionant com a operadors substituts de la morfologia temporal desapareguda, de la mateixa manera que l'auxiliar anglès de futur *will*, i tal com fa l'efecte que s'esdevé amb la progressiva substitució del temps de futur pel present d'indicatiu acompanyat d'un Adv o d'un SD adequat:

(35) a. Er mê qe biene me boi a Praga.
b. Manyana m'operan de l'apendi.

Per altre costat, el fet més interessant és que no he trobat, entre els exemples documentats, cap cas d'SP preverbal, ni obj [+humà] ni CI ni CPR, ni en posició d'adjunts circumstancials. Ara bé, aquestes «proves de laboratori» que venen a continuació, i que són raonablement gramaticals, apunten cap a la versemblança d'aquesta possibilitat, en relació amb els complements directes i indirectes:

(36) a. Pa a tu padre yebalo ar médiqo.
b. Qomo a tû primâ belâ en minifarda.
c. Pa a la portera dale un zuhto.
d. Zin a eya dezile na, no ze iba.

Aquests quatre exemples, com els d'obj que ja hem vist abans, també han de portar el seu clític, en Acusatiu o en Datiu, incorporat al verb, de tal forma que serien igualment tematitzacions, és a dir, que es troben en una posició des de la qual c-comanden tota la clàusula i la converteixen en el seu predicat, semànticament parlant.

D'altra banda, els CPR i els CC presenten més resistència al desplaçament, amb dues significatives excepcions:

(37) a. ? Pa d'argo yo arrepentime...
b. * Pa de mî peqaô yo arrepentime...
c. ? Pa por la noxe yo tumbame en er zofán.
d. * Pa qon pazenzia tú azè lô deberê.

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

(37a) i (37b), amb CPR, suggereixen que el problema d'aquesta mena de complement és la seva manca de clític específic que pogués incorporar-se al V, mecanisme que sembla obligatori en cas de tematització; però (37a) em sona força bé, potser perquè l'element avançat és indefinit i no té necessitat de clític. Pel que fa als CC, si (37c) em resulta més acceptable que no pas (37d), ha de ser pel seu caràcter temporal.

Per altre costat, l'aparició simultània d'arguments interns a TEMA, com a (37a), (28b) o a l'exemple següent, indicaria que el sbj no pot ser també en aquesta posició perifèrica, sinó que es trobaria al seu lloc d'especificador d'S-CONCs:

(38) Pa l'azunto eze *tú* no marmetelo, tienê qe ì qon mà tiento.

i la presència de la negació corroboraria aquesta idea, així com que el V només hauria pujat fins al node CONC°, si fem servir la configuració jeràrquica bàsica representada a Marantz (1995).

5 Altres estructures relacionades

Una construcció documentada per A. Narbona hauria d'obrir un llarg capítol dedicat als gerundis, però aquí em limitaré a mencionar-la i posar-la en relació amb el fenomen dels infinitius amb sbj preverbal i amb altres gerundis de l'andalús. Es tracta d'aquesta oració:

(39) Sería mucho mejor [ella amoldándose a aquello] que con ustedes.

que podríem comparar amb aquesta altra, recollida a casa meva:

(40) ¿No zería munxo mehò [yo zabiendo ánd'ehtaî], qe zi no me dezí na?

Però, de fet, els gerundis més abundants són els introduïts per la preposició *en*, com ens mostren aquestes clàusules:

(41) a. *En yegando ar pueblo*, bi lâ flamâ.
b. *En ehtando qomío*, tu padre ze duerme qomo un tronqo.
c. *En aziendo zû qozâ*, ze va a exaze un bardeo.

Aquest ús del gerundi amb *en* podria ser el responsable de que no hagi documentat cap exemple de la construcció *a*+Det+infinitiu i sbj preverbal com les que M. Suñer ha trobat al caribeny. En andalús, sembla més probable una estructura com la de 41:

(42) ? *En yo zaliendo a lâ oxo*, yego qon tiempo ar trabaho.

També haig de mencionar algunes construccions del portuguès del Brasil i de Cap Vert que podem considerar més properes a les de l'andalús que a les del portuguès europeu. La de (43a) la he trobat en els fulls que el professor Milton Azevedo, de la universitat de Berkeley, va repartir a un curset sobre el brasiler fet a la UAB, el gener de 1988. Les altres, les he obtingut de les lletres de les cançons del disc de Cesâria Evora *Miss Perfumado*, RCA 1992.

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

(43) a. Eu rezava multo pra ele sarà
'Jo resava molt per a ell sanar'
b. Bem pa nô bem morá perto di mar
'Vine per a nos. anar a viure prop del mar'
c. Pa' me podê dirigí nha barca
'Per a jo poder dirigir la meva barca'

Són dades que m'han cridat molt l'atenció, perquè també en aquests parlars sembla que s'ha afeblit considerablement la morfologia personal del verb. I en aquest sentit, M. Azevedo apunta el següent paradigma de només una oposició al brasiler dialectal més popular: 1a singular *falo* 'parlo' vs. tota la resta *fala* 'parla'. I sembla passar el mateix amb el crioll de Cap Vert:

(44) Si bô 'squecê me, 'm ta 'squecê be.
Si tu oblides me, jo AUX$_{fut}$ oblido te.

És possible doncs que es pugui delimitar tot un conjunt de llengües o dialectes neoromànics amb una tipologia molt més analítica que els idiomes llatins ja estandarditzats i que l'andalús, així com el caribeny, es trobi molt a prop d'aquest grup.

6 La proposta de M. Suñer

En aquest punt faré un breu repàs de l'article de la M. Suñer (1986) amb les dades del caribeny. Serà, sobretot, una enumeració de les afinitats i diferències entre les seves construccions i les que ens proporciona l'andalús. Altres treballs que he pogut consultar m'han donat també idees i suggeriments, però m'hauran d'esperar fins que em vegi en condicions de fer un treball molt més acurat i documentat sobre aquestes qüestions.

En primer lloc, cal dir que les estructures citades per M. Suñer són, obviant les diferències de vocabulari, semblants a les de l'andalús. De manera que, en principi, els podem aplicar el mateix tractament, és a dir que, per començar, i limitant-nos als infinitius amb preposició, els dominis de lligament dels seus sbjs han de ser les mateixes clàusules incrustades dins les quals els pronominals es comporten amb la mateixa llibertat que els sintagmes nominals lèxics.

Aquests sbjs, a més a més, no poden ser nuclis incorporats al verb, donada l'aparició de formes com *uno* o SDet i la possibilitat d'intercalar la negació entre el sbj i el V. Per altre costat, és clar que el seu cas ha de ser el Nominatiu i que aquestes construccions no segueixen el comportament de les angleses amb *for*:

(45) a. For him to attack Bill would be illegal (Haegeman 1991, trad. cat.)
b. * Pa mi yebámela... (cf. (1a))

Llavors, sembla que el sbj no pot rebre p-zeta de l'infinitiu i cas d'un element exterior que, més aviat, seria una cobertura estructural requerida per la relació circumstancial entre el verb matriu i la clàusula.

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

Al fil d'aquest últim comentari, podem mencionar també que, mentre les clàusules introduïdes per preposicions poden anar al principi o al final de l'oració, les clàusules substantives del grup B resulten més acceptables després del verb. Això passaria igualment amb alguna de les que cita Piera (1987), que, a l'andalusa i amb una simple conjunció al davant, no sona tan malament:

(46) a. Pero tú yamà primero zería una ehqiboqazión.
b. Porqe manyana yo madrugà ba a zè difizi.

Tornant amb la M. Suñer, ambdós trets, el comportament dels sbjs d'acord amb els principis B i C de la teoria del Lligament i la visibilitat del cas Nominatiu, plantegen inconvenients teòrics. En relació amb el primer fet, el problema és que la categoria lligadora no sembla tenir cap sbj accessible (ni +CONC ni un SN sbj diferent del mateix element problemàtic) que justifiqui la seva opacitat. Quant al cas, el Nominatiu és atorgat per +CONC, amb la prèvia adjunció de +T, però aquests dos nodes funcionals estan especificats negativament als infinitius i no haurien de poder oferir cas estructural a un SN sbj.

Respecte de la posició de la preposició, estic d'acord a situar-la fora de C, potser, al nucli de la seva pròpia projecció des d'on c-comandaria la proposició. D'altra banda, i pel que fa als processos morfosintàctics que caracteritzen el caribeny, cal dir que pràcticament tots es troben en andalús. Ja he mencionat la feblesa dels trets personals del verb i les conseqüències que això comporta en relació amb els pronoms. Ara podem afegir que també l'andalús evita la inversió de sbj-V allà on el castellà l'ha de fer; però l'andalús, a diferència del caribeny, fa servir el recurs de tematitzar el sbj, en lloc de deixar-lo a la seva posició inicial.

(47) a. I tú ¿De qién erê?
b. Buzotrô, ¿Qé vaî a qerè pa zenà?

o, coincidint amb els dialectes americans, diu:

(48) a. *¿Qé ê lo qe* qiere l'ombre eze?
b. *¿Ánde fue qe* t'encontratê a tu ermano?

De totes maneres, l'andalús no sembla haver fixat el sbj al davant, sinó que opta per col·locar-lo, a les oracions sense mecanismes d'inversió, ja sigui a l'esquerra o a la dreta del V.

Finalment, em sembla correcta l'afirmació que el sbj rep cas estructural, sense la intervenció d'un nucli rector extern i que, com a conseqüència, la clàusula esdevé opaca als processos de lligament, donat que té tots els seus constituents llicenciats.

7 Conclusions

La complexitat i diversitat dels aspectes implicats en la resolució d'aquests fets és prou gran com perquè jo no m'atreveixi a proposar una hipòtesi definitiva i

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

globalitzadora, però em fa l'efecte que no ha de ser necessari especificar regles particulars de cap mena. Segurament, tot depèn de com marquem els trets funcionals del verb andalús, admetent que hi ha d'haver una certa correlació entre morfologia i fortalesa o feblesa de cada tret en qüestió —cosa que, d'alguna manera, ja es fa a Bobaljik i Jonas (1996)—, i quina ha de ser l'especificació dels trets lèxics dels nodes funcionals CONC i T, a més, potser, del que poguéssim aconseguir amb un hipotètic ≪pro-COMP≫ adequadament especificat.

La proposta de treure el caribeny, i l'andalús, del paràmetre *pro-drop* sembla anar per aquest camí i podria explicar aquestes estructures i alguns altres fenòmens dels parlars meridionals i americans.

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)

Referències

[1] Baltin, M.R. (1995): «Floating Quantifiers, PRO, and Predication». *Linguistic Inquiry* 26(2): 199-248.

[2] Bobaljik, J.D.; Jonas, D. (1996): «Subject Positions and the Roles of TP». *Linguistic Inquiry* 27(2): 195-263.

[3] Fernández Lagunilla, M. (1987): «Los infinitivos con sujetos léxicos en español». In: A. Demonte; V. Fernández Lagunilla [eds.]: *Sintaxis de las lenguas románicas*. Madrid: El Arquero, p. 125-147

[4] Haegeman, L. (1993): *Introducció a la Teoria de la Recció i el Lligam*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

[5] Hernanz, M.LL.; Brucart, J.M. (1987): *La Sintaxis*. Vol. 1. Barcelona: Crítica.

[6] Marantz, A.: «The Minimalist Program». In: Gert Webelhuth [ed.]: *Governement and Binding Theory and the Minimalist Program*. Oxford: B. Blackwell, p. 351-382.

[7] Mondéjar, J. (1970): *El verbo andaluz: Formas y estructuras*. RFE, anejo XC. Madrid: CSIC.

[8] Picallo, M.C. (1984): «The Infl. Node and the Null Subject Parameter». *Linguistic Inquiry* 15(1).

[9] Piera, C. (1987): «Sobre la estructura de las cláusulas de infinitivo». In: A. Demonte; V. Fernández Lagunilla [eds.]: *Sintaxis de las lenguas románicas*. Madrid: El Arquero, p. 148-166.

[10] Raposo, E. (1987): «Case Theory and Infl-to-Comp: The Inflected Infinitive in European Portuguese». *Linguistic Inquiry* 18(1).

[11] Rigau, G. (1992): *Propiedades de FLEX en las construcciones temporales de infinitivo. La legitimación del sujeto*. [Barcelona]: UAB.

[12] Suñer, M. (1986): «Lexical Subjects in Infinitives in Caribbean Spanish». In: Jaeggli; Silva-Corvalan [eds.]: *Studies in Romance Linguistics*. Dordrecht: Foris.

IANUA 5 (2004)
ISSN 1616-413X

BDD-A5228 © 2004-2005 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:03:08 UTC)